

YUNAN SANATI

Dorlar Ege adaları ve Anadolu kıyıları göç etmiş, bu yerlerde eskisinden daha güçlü koloniler kurmuşlardır. Bu göçler sonucunda Sultanhisar, Pitane (Çandarlı), Lesbos (Midilli Adası), Tenedos (Bozcaada), Ephesos (Efes), Miletos (Milet), Priene, Symrna (İzmir), Phokaia (Foça), Lebedos (Ürkmez), Halikarnossos (Bodrum) ve Knidos (Datça) gibi yerleşim yerlerini kurmuşlardır.

DENİZ, T., 2014. SANAT TARİHİ KİTABI, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI.

Mimari:

Yunan tarihinde şehir devletlerine polis deniyordu.

Şehrin ortasında yüksek bir tepeye kalın surlarla çevrili olarak yapılan yerlere ise akropolis adı verilirdi.

Kentlerde birbirine paralel ve dik sokaklar arasındaki kare ya da dikdörtgen yapı alanlarından (adalardan) oluşan kent planına ızgara plan adı veriliyordu. Bu uygulamada, yapılar birbirine paralel ve dik kesen caddeler arasında yapılmıştır. Bu plan tipi, Miletoslu Hipodamus'un mimari çalışması, Miletos (Milet), Priene (Priyene), Knidos gibi kentlerde yaşama geçirilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi

KARAFAKI

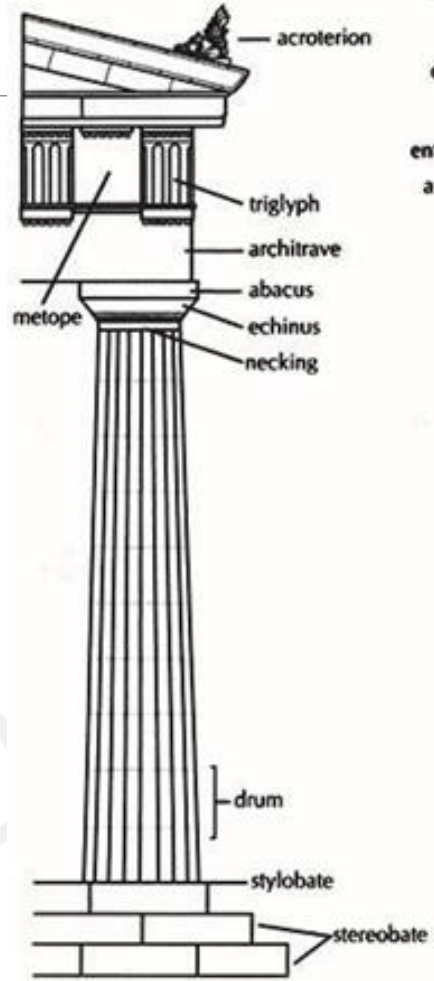
Tapınaklar

Kentlerin merkezi alanında tapınaklar, pazar yerleri (agora), müzik evleri (odeion) ve kütüphaneler vardı. Ayrıca stadium (stadyum), gymnasium (gymnasyum), nymphaeum (nimfeum) gibi yapı türlerine de rastlanıyordu. Tepe yamaçlarına inşa edilen tiyatrolar Yunan kentlerinin vazgeçilmez yapılarıydı. M 4. yüzyıldan sonra taştan yapılan tiyatrolarda orta kısımda orkestra ve bunu çevreleyen taş basamaklar bulunuyordu. Bunlar İlk Çağ'daki megaron tipli yapıların zaman içinde gelişen örnekleridir. En eski tapınakların temelleri taştan, duvarları tahta ve kerpiçten, çatılar ise tahtadandır. Daha sonraları ise yapıya büyük bir anıtsallık kazandırmak için etrafı sütunlarla çevrilmiştir

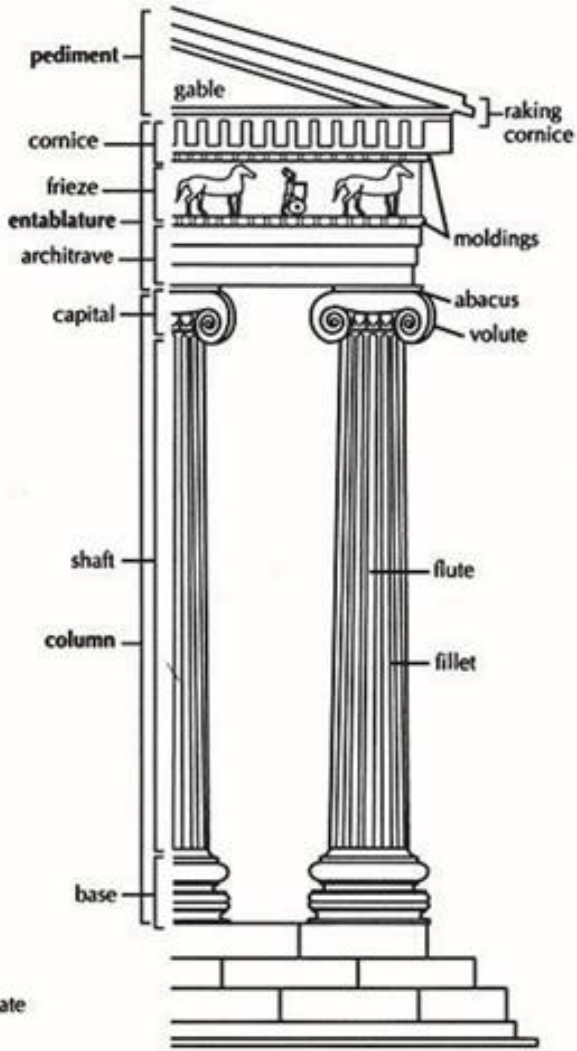
Tapınaklar basamakla çıkılan bir zemin üzerine yapılmış sütunlu bir giriş (portik) ve buraya açılan kutsal oda (sella)dan meydana gelmiştir.

Tapınaklarda kullanılan sütun ve cephe sistemlerinden yola çıkılarak Dor, İyon ve Korent nizamı olarak adlandırılan üç tapınak tipi ortaya çıkmıştır.

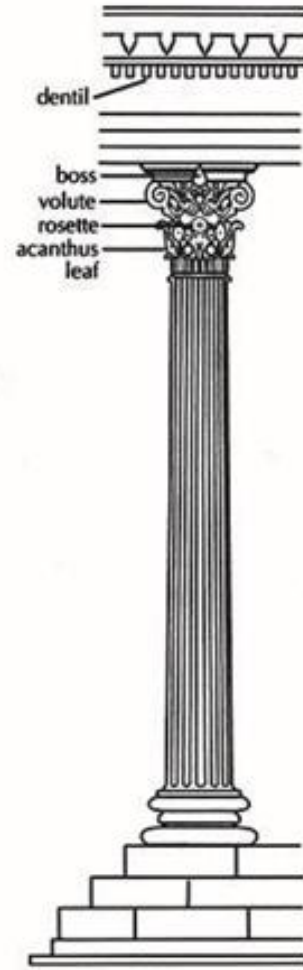
Dr.Öğr.Üyesi Filiz KARAFAKI

Doric order

Ionic order

Corinthian order

Dr.Ö

RAF AKI

DOR NİZAMI

Örneğine MÖ 7-5. yüzyılda Yunanistan, Güney İtalya, Sicilya ve Anadolu'da rastlanır.

Tapınağın alt döşeme tabanına, çoğunlukla üç basamaklı merdivenle çıkılır. (krepis) Dor nizamında sütunların kaidesi olmadığı için doğrudan döşeme tabanına oturtulmuştur. (stilobat)

Sütun başlığı yuvarlak bir yastık (ekhinós) ile üzerindeki dört köşe plakadan (abakus) oluşmuştur. Sütun başlıkları birbirine arşitrav dediğimiz düz taş bloklarla bağlanmıştır. Arşitravin üzerinde aralık olarak sıralanmış üç düşey yiv (triglif) ve üzeri kare kabartmalarla süslü boşluklar (metop) yer alır. Tapınağın kısa kenarlarındaki üçgen alınlıklar heykel ve kabartmalarla süslenmiştir. Sütunlar belli bir oran içinde en alttan en üste doğru giderek inceler. Çatının kenarlarında su olukları (sirna) vardır.

Dor tapınakları basık ve ağır görünümlüdür. Frizin üzerinde uzanan korniş, yapının saçak görevini üstlenmiştir.

Çatı, tapınağın iki cephesinde birer alınlık meydana getirecek şekilde meyilli olarak yapılmıştır. Alınlıkların tepe ve köşelerine heykeller yerleştirilmiştir.

5. yüzyılın en güzel Dor tapınağı, içinde heykeltıraş Fidyas'ın yaptığı yüksekliği 12 metreyi bulan Athena heykelinin bulunduğu Atina Akropol'ündeki Parthenon

Tapınağı'dır. Korfu Adası'ndaki Artemis Tapınağı ile Assos (Behramkale) Athena Tapınağı Anadolu'da Dor nizamına örnektir.

İYON NİZAMI

Anadolu 'nun batı ve güney kıyılarında ortaya çıkıp gelişmiştir. İyon nizamının ilk örneklerine MÖ 6. yüzyılda rastlanır. En güzel örneği iki Giritli mimar tarafından yapılan Efes 'teki Artemis Tapınağı' dır.

Tapınaklar basamaklı bir zemin üzerinde bulunur. İyon nizamı daha ince ve zariftir. İyon sütunları döşeme düzeyine yerleştirilen kaideler üzerine oturtulmuştur. Gövdeleri ince yivlerle süslüdür.

Önden bakıldığında sütun başlıklarının iki yanında volüt adı verilen helezonik iki kıvrımın arasında zarif bezemeler vardır.

İyon tapınakları Dor nizamındaki tapınaklara göre daha ince ve yüksektir. Arşitrav tek bloktan oluşmuştur.

Dor nizamındakine göre Abaküs daha incedir.

Frizin üstünde süslü ikinci bir friz daha bulunur. Efes'teki Artemis Tapınağı'ndan başka ülkemizde MÖ 5. Yüzyıl ve Helenistik dönemde İyon nizanunda yapılan Priene (Güllübahçe), Athena Tapınağı, Milet yakınlarında ki Didim-Apollon Tapınağı, Teos (İzmir), Dionysos, Sard Artemis Tapınağı örnek gösterilebilir.

Dr. Öğr. Üyesi F. KARAFAKI

Halikarnassos'taki (Bodrum) Mousoleium ise İyon nizamında inşa edilmiş mezar anıtlardandır. Anıtta çatının üzerinde dört atın çektiği bir arabada Mousollos (Mauzölos) ile eşi Artemisia (Artemizya)'nın heykelleri yer almaktadır.

Dr.Öğr.Üyesi Filiz KARAFİTKİ

KORİNT NİZAMI

MÖ 5. Yüzyılda Dor ve İyon üslubunun görüldüğü bölgelerde karşımıza Dor ve İyon nizamlarından daha geç bir dönemde ortaya çıkmıştır. İyon nizamıyla karşılaştırıldığında en büyük fark sütun kaidesinde ve başlığında görülür.

Korint sütun kaideleri daha çok, daha ince işlenmiştir. Süsleme öğelerinden bir başkası da kenger yaprağıdır. Korint nizamı, önceleri yapıların iç kısımlarında kullanılırken, sonradan dışarıda da kullanılmaya başlanmıştır.

Silifke yakınlarındaki Uzuncaburç- Zeus Tapınağı Atina'daki Zeus Olimpos Tapınağı bu nizamın örnekleri arasında yer almaktadır.

Belirtilen üç nizamın yanı sıra, merkezi Bergama olan Eol(Aiol) nizamı bulunmaktadır. İyona yakın olan bu nizam dışında Karyatit nizamı da vardır.

Dr.Öğr.Üyesi Filiz KARAFAYLI

. Heykel ve Kabartma Sanatı

Yunanlılar ilk zamanlarda kil, taş, kemik, fildişi ve tunç gibi maddelerden heykelticiler yapmışlar; MÖ VII. Yüzyıldan başlayarak tapınaklar yapılması, bunların süslenmesi, sellaların içine tanrı heykellerinin konulması, yarışmalarda galip gelen atletler için heykel dikilme geleneğinin başlatılması anıtsal heykeltıraşlığın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yunan heykel ve kabartma sanatı üç dönem içinde ele alınır:

İ. Arkaik Dönem (MÖ 7. yy -6.yy)

Klasik Dönem (MÖ 5. yy- 4. yy)

Helenistik Dönem (MÖ 4. yy- 1. yy)

İ. Arkaik Dönem

Arkaik, sanat tarihinde bir uygarlık sanatının ilk evresi, başlangıç dönemidir.

MÖ 7. yy ve 6. yy heykelleri üçe ayrılır:

a. Girit-Peloponnessos Ekolü

Bu ekolün en bilinen örnekleri çıplak erkek (kuros) ve genç kız (kore) heykelleridir. Sanatçılar; iri yapılı, kuvvetli ve adaleli çıplak erkek vücutları üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Bu ekolde, Mısır'ın etkisi altında, ayakta duran genç erkek tipinin en karakteristik örneklerinden birisi atlet heykelidir. Heykeldeki genç frontal olarak dimdik ayakta durmakta; sol bacak bir adım ileride ve kollar aşağıya sarmaktadır. Eller bacakla birleşmiş durumdadır. Göğüs şişkin, karın adaleleri ise çizgilerle belirtilmiştir. İri baş, saçlarla çevrelenmiş basık bir alın, uçları yukarıya kalkık dudaklar ve kuvvetli bir çene dikkati çeker.

b. İyonya Ekolü

Anadolu'nun batısında ve Ege adalarında görülen İyonya ekolündeki heykeller ağırlıklı olarak tapınaklara giden caddelerin iki yanında ayakta ya da oturur şekilde yer almaktadırlar.

Delfi'de bulunan "İki Delikanlı Heykeli" bu ekolün özgün örnekleri arasındadır. Sisam 'da bulunmuş iki kat elbise taşıyan heykel yukarıdan aşağı doğru incelmekte olup belden aşağı kısmı ise bir sütun gövdesi gibi yuvarlaktır.

c. Atina Ekolü

İki ekolün etkilerine MÖ 7. ve 6. yy'da Atina'da rastlanır. Formların daha yumuşak ve yuvarlak şekilde işlendiği, çıplak, genç kadın heykelleri yapılmıştır. Formların daha yumuşak ve yuvarlak olarak işlendiği bu boyalı heykellerin yüzlerinde gülümseme ifadesi vardır.

Klasik Dönem (MÖ 450-400)

Yunan Klasik Dönem heykel sanatında ölçü, denge, kompozisyon ve uyum bir disiplin içinde yürütülmüştür. Heykellerde sadelik ön planda tutulmuştur. Bu dönemde erkek heykelleri tanrı heykelleri olduğu zaman da çıplaklıklarını korurlar. Ancak bütün bunlara karşın erkek heykelleri, yerlerini bu dönemde giyinik erkek tanrılara ve atletlere bırakmaya başlarlar. Kadın heykellerindeki elbiseler daha gerçekçidir. Vücutlar son derece doğal, rahat bir duruş içindedir. Heykeldeki frontal duruş değişerek, bacakların biri sağlam olarak yere basarken diğeri ise yalnız yere konulmuştur. Bu, duruşa doğallık ve hareket katmıştır.

Heykeltıraşların özgün eserler meydana getirdiği bu dönemde vücut anatomisi mükemmel biçimde işlenirken ciddi yüz ifadesine yer verilmiştir.

Klasik Dönem Heykeltıraşları

Miron: Bu dönemin ünlü sanatçısı Miron, Disk Atan Atlet Heykeli ile tanınmaktadır. Bu heykelde atletin vücudunun eğri bir çizgi oluşturması, kolun arkaya doğru çekilişi, başın sağa doğru döndürülmesi ve birbirine ters iki hareket arasında sessizlik hali büyük bir ustalıkla yansıtılmıştır. Ünlü heykeltıraş Miron'un diğeri önemli çalışmaları arasında Marsiyas ve Athena heykelleri bulunmaktadır.

Helenistik Dönem (üslup) M.Ö ve 3.yy

MÖ 1. ve 3. yüzyılda Rodos'ta sürdürülmüştür. Bu döneme ait bir örnek de Laokoon Heykel Grubu'dur. Etrafları yılanlar tarafından sarılan Laokoon ve oğullarının ölüm karşısındaki savaşları anlatılmakta-Çoğu boyalı eski Yunan kabartmaları arasında "Ağlayan Kadınlar Lahdi"nde ölünün ardından ağlayan kadınlar canlandırılmıştır. Lahdin kapağında da küçük ölçekli atlı araba kabartmaları vardır.

Dr.Öğr.Üyesi Filiz KARAFAKİ

Bergama'daki Zeus sunağı hakkında bilgi veren Romalı yazar Ampelius "Dünya Harikaları" adlı eserinde Bergama'da mermerden kule ayak yüksekliğinde, görkemli kabartmalarla süslü büyük bir sunak vardır. Tanrılarla toprak devlerinin (gigant) savaşını göstermektedir." demektedir. Sunağın doğu yönünde ilk olarak Zeus ve Athena kabartmaları görülür. Frizin bu tarafında ışık tanrıları Apollon, Artemis ve Leto betimlenmiştir. Sunağın tamamı Almanya'da Pergamon Müzesi'nde sergilenmektedir.

Dr.Öğr.Üyesi Filiz KUTLUAKI